

Samfundsøkonomiske modeller og prognoser: Hvad har økonomer bidraget med?

AF JESPER JESPERSEN

SLAGMARK #84
SIDER: 59-81

INDLEDNING

Økonomiske eksperter og samfundsøkonomiske prognosemodeller har i stigende grad vundet indpas ved tilrettelæggelsen af og begrundelse for den økonomiske politik.¹ Denne artikel tager sit afsæt i modellernes første spæde indtog kort inden 2. verdenskrig, hvorefter det tog fart. Før den tid var regnekapaciteten ikke tilstrækkelig. Udformningen af modellerne har undergået en betydelig forandring i denne periode. Frem til slutningen af 1970'erne var det en syntese af keynesiansk økonomisk teori og socialdemokratisk ideologi, der dominerede modellerne. Som en konsekvens af det politiske skifte både internationalt og nationalt i begyndelsen af 1980'erne, blev modellerne 'om-programmeret' efter ny-neoklassisk teori og neoliberal ideologi, hvori den private sektor og markedsøkonomisk deregulering spiller en afgørende rolle for vækst og stabilitet. Dette modelparadigme blev dog udfordret af finans-, gælds- og COVID-19-kriserne. De liberale prognosemodeller havde ikke noget svar på, hvilken krisepolitik, der med fordel kunne føres. De ny-neoklassiske modeller blev som en konsekvens (midlertidig?) 'suspenderet'. Hvilken teoridanselse endside ideologi, der vil erstatte dem, henstår uafklaret, bortset fra at fraværet af hhv. ulighed og klima- og miljøbelastningen er åbenbare mangler. Hvordan disse

1 En anonym referee og redaktøren takkes for konstruktiv kritik, som jeg har søgt at følge i den endelige version.

mangler vil blive afhjulpet i fremtidens modeller er ikke til at sige. Det vil bl.a. blive bestemt af den dominerende ideologi.

Artiklen afsluttes med en kort gennemgang af, hvorledes dis overordnede internationale tendenser inden for økonomi og politik fandt indpas i det danske modelmiljø. Her spillede til en begyndelse nu afdøde professor Ellen Andersen en afgørende rolle. Hun omtales med rette som ADAMs (Aggregate Danish Annual Model, 1975) moder. Oprindeligt var det Danmarks Statistik, der havde ansvaret for modeludviklingen i samarbejde med Ellen Andersen. Men i takt med den stigende politisering af den økonomiske teori, har Finansministeriet valgt at overtage modeludviklingen og delvist henlagt den praktiske udførelse til konsulentfirmaet 'DREAM-gruppen', der sekunderes af adskillige universitetsøkonomer.

KORT OM PROGNOSEMODELLERS HISTORIE

Økonomi er en videnskab, der benytter sig af modeller, hvor især kunsten at vælge en model, der er relevant, er af afgørende betydning. Sådan må det være inden for samfundsvidenskab, hvor der i modsætning til naturvidenskab, gennemføres analyser af fænomener, der i alt for mange henseender ikke er homogene over tid [...] Jeg vil også kraftigt understrege, at økonomi er en moralsk videnskab, hvor subjektive værdier inddrages, og hvor jeg kunne tilføje, at individuelle motiver, forventninger og psykologisk usikkerhed spiller en væsentlig rolle. Man skal derfor konstant vogte sig mod at anse de økonomiske modeller som ensartede, endsige uforanderlige.²

Den økonomiske litteratur er fyldt med forestillinger om, hvorledes samfundsøkonomien kunne tænkes at udvikle sig. Mange samfundsøkonomiske tænkere har forlænget erfaringsmæssige tendenser og mere eller mindre utopiske visioner ud i en dyster fremtid, knap nok hvad vi i dag forstår ved prognoser, dog med sigte på at råbe magthaverne op. Af klassiske eksempler fra det tidlige 19. århundrede tæller bl.a. Robert Malthus' fremskrivning af misforholdet mellem befolkningstilvækst og landbrugsproduktion, David Ricardos konklusion om sekulær stagnation og Karl Marx's om kapitalismens sammenbrud – blot for at give nogle ofte præsenterede

² Keynes til Roy Harrod, 1938, i *Collected Writings of J.M. Keynes* (CWK), bd. XIV, red. D. Moggridge (Cambridge: Cambridge University Press, 1972-89), 295-97.

historiske eksempler på fejlslagne fremskrivninger baseret på lige dele historie og ideologi.

Uanset, at den benyttede metode ved samfundsøkonomisk modellering og fremskrivninger ændrede sig markant fra slutningen af det 19. århundrede., hvor matematik og statistik i stigende grad blev bragt i anvendelse i den analytiske økonomi, er det denne artikels påstand, at kvaliteten af de mest benyttede makroøkonomiske prognosemodeller ikke grundlæggende har ændret sig: de projicerer fortidens tendenser ud i fremtiden i perspektiv af den dominerende politiske diskurs.

Denne konklusion kunne umiddelbart lyde paradoksal, idet den økonomiske videnskabs værktøjskasse igennem tiden har ændret sig radikalt, fra at være en overvejende talmæssig og institutionel beskrivelse af den historiske udvikling, til at fremstå som en videnskab, der i stigende grad søger at anvende en tilstræbt naturvidenskabelig metode med brug af differential matematik. Newtons planet-model blev derfor det store forbillede for de neoklassiske økonomer, der i slutningen af 1800-tallet, under påvirkning af bl.a. Manchester-liberalismens ideologi,³ søgte at opstille en matematisk formuleret markedsbaseret samfundsøkonomisk model. Denne ideale liberale/frihandels-model blev udviklet parallelt i Lausanne (Léon Walras) og Cambridge (Alfred Marshall). De var begge uddannede i matematik og formulerede den grundlæggende markedsøkonomiske teori i form af individuelt nytte- og profitmaksimerende aktører, der agerer inden for rammen af en markedsmodel styret af udbud og efterspørgsel, og hvor transaktionsmidlet er penge. Denne markedsøkonomiske model blev formuleret matematisk i form af udbuds- og efterspørgselsfunktioner. Lægges hertil en forudsætning om fuldkommen konkurrence (altså ingen markedsmagt) og fuldt forudseende aktører (rationelle forventninger), nås det analytiske modelresultat, at den samlede samfundsmæssige velfærd gøres størst mulig ved udelukkende at lade markeds kræfterne råde – i teorihistorien kendt som en 'Pareto-optimal' tilstand. Denne model gik sin sejrsgang i de 'moderne', dvs.

3 For en uddybning, se f.eks. <http://www.hetwebsite.net/het/schools/manchester.htm>.

de i stigende grad matematisk orienterede, økonomiske lærebøger båret frem af en kombination af lige dele naturvidenskabelig ambition og liberal markedsideologi.⁴

Dette paradigmeskifte fra samfundsøkonomisk beskrivelse til matematisk markedsøkonomi vandt fodfæste op gennem det 20. århundrede og manifesterede sig stærkest i udviklingen af de makroøkonomiske beregningsmodeller, der ved indgangen til det 21. århundrede var stort set enerådende ved udformningen af den økonomiske politik, både nationalt og internationalt.

Den matematiske formulering har det tilsyneladende fortrin, at der kan gennemføres kvantitative analyser, der leder til resultater for f.eks. de kommende årtiers økonomiske vækst, der fremlægges med decimalers nøjagtighed. Ligesom antagelserne om individuel optimering og markedslikevægt muliggør, at relativt simpel matematik kan benyttes, der forhåndssikrer, at stort set forudsigelige og entydige beregningsresultater opnås. Disse resultater kan så efterfølgende fremstilles som grundlag for formulering af den 'nødvendige' politik til sikring af den fortsatte økonomiske vækst.

PROGNOSEMODELLER, KRISER OG ØKONOMISK POLITIK

Dette århundredlange historiske forløb med dominans af neoklassiske økonomer blev dog brudt både teoretisk og økonomisk-politisk i perioden fra 1933 (hvor Franklin D. Roosevelt blev USA's præsident og lancerede sin 'New Deal Policy') og de første tre årtier efter afslutningen på 2. verdenskrig.

Den økonomiske politik og de anvendte samfundsøkonomiske modeller, der blev konstrueret og anvendt i perioden fra 1933-1979, betegnes ofte som keynesiansk, idet der rutinemæssigt blev refereret til John Maynard Keynes' (1883-1946) hovedværk *The General Theory of Employment, Interest and Money*, der udkom i 1936; men med en række forarbejder, der var blevet offentliggjort løbende fra begyndelsen af 1930'erne. Han udfordrede i sit hovedværk relevansen af de neoklassiske øko-

4 Phillip Mirowski giver en meget læseværdig fremstilling af denne naturvidenskabelige fascination, der vandt frem i slutningen af 1800-tallet, hvor brugen af matematik blev anset som en garanti for objektivitet og intern konsistens i de økonomiske modeller. En logik der i dag benyttes af ny-neoklassikerne som et stærkt argument til fordel for brug af generelle ligevægtsmodeller, jf. nedenfor. Se Phillip Mirowski, *More Heat than Light: Economics as Social Physics, Physics as Nature's Economics* (Cambridge: Cambridge University Press, 1989).

nomers ligevægtsmodeller til forståelse af hele det samfundsøkonomiske system. Han var stærkt kritisk over for de teorier, hvori det antages, at det markedsøkonomiske system er selvregulerende (self-adjusting), og han mente, at resultaterne fra de tilknyttede matematiske, urværkslignende modeller kunne være direkte vildledende og derfor have risiko for at forværre 1930'ernes økonomiske krise, hvis anbefalingerne blev fulgt, jf. det indledende citat. Den keynesianske makroøkonomiske teori blev, som en konsekvens af den dybe krise i begyndelsen af 1930'erne og den efterfølgende vending navnlig i USA, det dominerende paradigme i de første 30 år efter afslutningen på 2. verdenskrig. En aktiv økonomisk politik blev i denne periode anset for at være en nødvendighed, hvis en ny omfattende krise skulle undgås. Til brug for udformningen af denne politik indledtes i slutningen af 1930'erne et økonometrisk (sammentrækning af ordene økonomi og statistik) arbejde med at udforme en samlet empirisk forankret makromodel. Dette modelarbejde blev i beskedent omfang indledt af hollænderen Jan Tinbergen, hvilket, uanset at modellen var inspireret af the General Theory, blev stærkt udfordret og kritiseret af Keynes. Han stillede sig tvivlende overfor for det statistiske fundament baseret på lange tidsrækker. Denne kritik kunne dog ikke bremse især de yngre økonomers fascination af den anvendte statistiske metode til at opnå nogle empirisk forankrede parameterværdier til brug i de teoretiske regnemodeller. Efter krigen rykkede tyngdepunktet for det modelarbejde, der sigtede mod at udarbejde økonomiske prognoser, til USA.⁵ I Danmark så de første egentlige keynesianske makroøkonometriske modeller, ADAM (Danmarks Statistik) og SMEC II (Det økonomiske Råds sekretariat), først dagens lys i begyndelsen af 1970'erne.⁶

De politiske vinde ændrede sig markant i slutningen af 1970'erne. Den socialdemokratiske markedsinterventionisme blev afløst af en post-liberal markedsfetichisme med Margaret Thatcher, britisk premierminister, og Ronald Reagan, amerikansk præsident, som markante bannerførere.⁷ De indvarslede begge straks ved deres tiltrædelse et ideologisk skifte i den økonomiske politik og ikke mindst i synet

5 Harro Maas, *Economic Methodology: A historical introduction* (London: Routledge, 2014).

6 Ellen Andersen, *En model for Danmark, 1949-65* (København: Akademisk Forlag, 1975); Det økonomiske Råds sekretariat, *SMEC II* (København, 1974).

7 Jævnfør et af Margaret Thatchers ofte citerede slogans: "Der findes ikke sådan noget som et samfund, kun individer".

på velfærdsstaten. Dette skifte gav den neoklassiske og stærkt markedsorienterede samfundsøkonomiske teori vind i sejlene og i løbet af et tiår blev den generelle ligevægts- og markedsmodel dominerende både i de makroøkonomiske lærebøger og som en uomgængelig ramme for de samfundsøkonomiske regne- og prognosemodeller, repræsenteret ved bl.a. Milton Friedman og Robert Lucas, to markante frontfigurer der begge var knyttet til det republikanske parti i USA.

En tilsvarende udvikling har det danske modelmiljø gennemløbet, idet ADAM-modellen ad flere omgange blev mere og mere neoklassisk og tog pejling efter den markedsøkonomiske regnemodel, DREAM, der var styrende for de anbefalinger om reduktion af velfærdsstaten, som Velfærdscommissionen fremlagde i 2006, og som understøttede store dele af den efterfølgende 'konkurrencestats-politik' (jf. afsnittet nedenfor om de danske modeller).

PROGNOSEMODELLER OG SAMFUNDSØKONOMISK EKSPERTISE

Dette temanummers titel er 'Ekspertise og prognoser', hvilket i sig selv er en delikat sammenstilling. Samfundsøkonomisk ekspertise forstået som videnskab skulle gerne være forankret i lige dele (abstrakt) teori og empirisk afprøvning, så teorierne ikke får lov til at forblive frit i luften svævende. Kombinationen af samfundsøkonomisk teori og virkelighed sammenfattes ofte under betegnelsen 'makroøkonomisk metodologi', hvormed der bestemt ikke er enighed, hvilket dette essay vil belyse vigtigheden af, jf. Jespersens disputats.⁸

Den valgte metode/praksis til modelbygning er, som allerede nævnt, en væsentlig demarkationslinje imellem de dominerende makroøkonomiske skoler (den neoklassiske og den keynesianske) og dermed den anbefalede økonomiske politik. Formuleringer meget firkantet står den videnskabsteoretiske diskussion af udformning og brug af samfundsøkonomiske regnemodeller mellem på den ene side økonomer forankret i logisk positivisme med streg under 'logisk' (neoklassisk og ny-(neo)klas-

⁸ Jesper Jespersen, *Makroøkonomisk Metodologi – i et samfundsvidenskabeligt perspektiv* (København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 2007).

sisk skole) og på den anden side de økonomer, der er forankret i kritisk realisme med streg under 'realisme' (keynesiansk og post-keynesiansk skole).⁹

Det er velkendt, at enhver teori er en abstraktion fra og dermed en reduktion af virkeligheden. Det spørgsmål, der ideligt bør ligge eksperter på sinde, er derfor, om teorien er blevet så virkelighedsfjern, at konklusionerne ikke er retvisende/understøttende med hensyn til at besvare de stillede samfundsøkonomiske spørgsmål. Det er således naivt at foregive, at én model kan besvare alle spørgsmål over tid og i forskellig kontekst og landestruktur.

Der var dog på ét punkt en betydelig konsensus blandt samfundsøkonomerne tilbage i 1930'erne: at der manglede en dækkende nationalregnskabsstatistik, der kunne give et samlet billede af, hvordan produktion (BNP), beskæftigelse, inflation, betalingsbalance mv. udviklede sig. Keynesianerne ville gerne have nogle bedre tal for de overordnede ubalancer i samfundsøkonomien set under ét. Hvorimod neoklassikerne var mere interesserede i tal for samfundsøkonomiens udbudside i form af arbejdsstyrke, inflation, offentlig sektors budgetbalance og pengemængde.

Uanset at begge parter anså udarbejdelsen af nationalregnskabstallene som en klar landvinding, så kan tal jo ikke tale selv. De skal fortolkes, og det blev de efterfølgende uden at kunne give et definitivt svar på hvilken makroøkonomisk teori, der skulle benyttes ved udformningen af den samfundsøkonomiske model. De benyttede empiriske/statistiske metoder til kvantificering af parametrene i de adfærdsrelationer, der indgår i de teoretiske regnemodellen, viste sig at give vide rammer for fortolkning og dermed den underliggende kausalitet i modellen. Der var også fortsat uenighed om sigtet med modelarbejdet. Skulle modellerne primært være et redskab til at få en bedre kausal og kvantitativ beskrivelse af den analyserede periode baseret på nationalregnskabstal, eller skulle sigtet primært være at udarbejde de bedst mulige prognoser? To forskellige syn på formålet med modelarbejdet, der har bølget i takt med, hvilken samfundsøkonomisk skole der dominerede.

De to dominerende synspunkter i modeldiskussionen kan sammenfattes som hhv. den keynesiansk inspirerede empiriske skole, repræsenteret ved Tinbergen/Klein-modellerne med hovedvægt på at forstå den historiske periodes kausalitet

⁹ Jesper Jespersen (red.), *Model og Virkelighed*, (København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 1991).

for efterfølgende at udarbejde kortsigtede prognoser et til tre år ud i den i stigende grad usikre fremtid – usikker med hensyn til den økonomiske strukturs stabilitet og med hensyn til eksogene begivenheder i fremtiden. Den ny-(neo)klassiske teoretiske skole, repræsenteret ved Robert Lucas, anbefaler derimod, at et deduktivt udledt teoretisk grundlag (mikro- og markedsøkonomisk forankret) skal være bestemmende for modellens struktur og de dertil knyttede adfærdsrelationer (baseret på selvoptimerende individer, der har en statistisk sikker viden om fremtiden og antages at agere i et perfekt fungerende markedsøkonomisk system). Eksogene forstyrrelser kan i virkelighedens verden ikke undgås, hvilket antages at give kortvarige afvigelser fra det Pareto-optimale vækstforløb, der dog hurtigt overvindes af markedskræfterne. Idet fremtiden kendes med sikkerhed i modellen, betegnes den som en rationel forventningsdannelsesmodel.¹⁰

Disse to skoler tilstræber – dog i varierende grad og på forskellig måde – at give deres modeller en empirisk forankring. I modsætning hertil står Milton Friedmans essay *The Methodology of Positive Economics* fra 1953, der stadig diskuteres livligt.¹¹ Her optrådte han næsten som djævlens advokat, idet han erklærede, at hans succes-kriterium for økonomiske modeller ikke var deres realisme, men derimod deres evne til at forudsige (prognosticere) fremtiden. Den model, som havde de mest præcise forudsigelser, var at foretrække – uanset hvor realistiske, eller snarere urealistiske, antagelser om den økonomiske adfærd – modellen måtte bygge på. Friedmans argumentation åbnede mulighed for at give modellens adfærdsrelationer en såkaldt ‘as if’ struktur: dvs. at postulere en økonomisk adfærd, der ikke nødvendigvis var afspejlet i virkeligheden, men som – vel nærmest af uforklarlige årsager – gav de bedste forudsigelse. Denne argumentation åbnede for mere subjektiv/normativt udformede modeller – og blev benyttet som et metodologisk figenblad for udarbejdelse af mere ideologisk inspirerede og mindre empirisk forankrede modeller. At kalde denne metode for ‘positiv’ økonomi forekommer derfor mildt sagt at være en tilsnigelse, da det reelt er Friedmans (frie) fortolkning af den bedste prognose, der bliver modellens teoretiske fundament.

10 Robert Lucas, Jr., *Models of Business Cycles* (Oxford: Basil Blackwell, 1987).

11 Milton Friedman, “The Methodology of Positive Economics,” i *Essays in Positive Economics*, (Chicago: Chicago University Press, 1966).

Den metodologiske modpol til Friedman var i 1950'erne og 1960'erne Karl Popper¹², der med sit videnskabsteoretiske ståsted i 'kritisk rationalisme' opstillede det ubetingede krav til god videnskabelig praksis, at en teoretisk hypotese ikke alene skulle verificeres empirisk, men nok så vigtigt også skulle kunne falsificeres. Hvis den ikke kunne falsificeres, var det simpelthen ikke videnskab. Styrken af den gennemførte falsifikations-test blev for Popper succeskriterium nummer ét for den bedste teori, som dog aldrig kunne repræsentere den endelige og fulde sandhed.

Som vi skal se nedenfor, så måtte den neoklassiske markedsmodele vige som en konsekvens af krisen i 1930'erne – der kom simpelthen en bedre teori til at forklare virkeligheden på banen, repræsenteret ved Keynes' General Theory. En tilsvarende skæbne led den keynesianske model til dels i slutningen af 1970'erne. Den kunne ikke forklare de stigende ubalancer i form af samtidig arbejdsløshed og stigende inflation. Denne udfordring førte overgangsvist til en strid mellem fagøkonomer, om hvorvidt det skulle være den neo-marxistiske eller neo-liberale skole, der skulle være den teoretiske arvtager. Det blev den neo-liberale skole der sejrede, ikke mindst fordi den havde en betydelig politisk opbakning og kunne læne sig op ad Friedmans 'as if' metodologi.

DE TO DOMINERENDE MODELPARADIGMER - KEYNESIANSK MODEL- OG PROGNOSESTRATEGI, 1933-1979 OG NY-(NEO)KLASSISK MODEL- OG PROGNOSESTRATEGI, 1979-?

Uanset Keynes' skepsis,¹³ blev det som nævnt keynesianeren Tinbergens økonometriske model, der i efterkrigstiden kom til at dominere blandt de empirisk orienterede og modelbyggende keynesianske makroøkonomer. Ikke mindst var det Lawrence Klein og hans relativt simple modeller, hvor efterspørgslen 'driver' samfundsøkonomien, der gik deres sejrsgang. Han (og hans team) rejste billedligt talt fra land til land med en såre enkel opskrift på, hvorledes grundstrukturen fra hans amerikanske model kunne anvendes i andre vestlige lande. Han var således også på

12 Karl R. Popper, *All Life is Problem Solving* (London: Routledge, 1999).

13 John Maynard Keynes, "Professor Tinbergen's Method," CWK XIV (Cambridge: Cambridge University Press, 1973), 306-318.

et længere ophold ved Økonomisk Institut på Københavns Universitet i begyndelsen af 1970'erne.¹⁴

Disse økonometriske makromodeller var dog i første omgang en analytisk landvinding. Ikke fordi de var særligt gode til at prognosticere fremtiden; men primært fordi de tvang deltagere i den økonomisk politiske debat til at blive konkrete i deres forslag som en forudsætning for, at de afledte konsekvenser på hele samfundsøkonomien kunne kvantificeres og diskuteres på et mere oplyst grundlag.

Men disse efterhånden ret så udbredte Tinbergen/Klein-inspirerede modeller fik et grundskud af den voksende inflation, der ydermere i 1970'erne var sammenfaldende med en stigende arbejdsløshed og et fald i BNP. Det kunne denne modeltype ikke 'forklare', og disse efterspørgselsdrevne modeller og det bagvedliggende teoretiske grundlag blev sat skakmat (i hvert fald overgangsvist). I stedet meldte som nævnt Milton Friedman¹⁵ og kort efter Robert Lucas (og Thomas Sargent)¹⁶ sig på banen med en kritik af de keynesianske modeller og introducerede samtidig en tilpasset ny-neoklassisk modelstruktur, der opfyldte krav om, at økonomiens udbudsside også blev inddraget. De hidtidige modeller blev desuden kritiseret for ikke i tilstrækkelig grad at have inddraget forventninger til fremtiden. Kritikken lød på, at de estimerede makro-adfærdsfunktioner i Tinbergen/Klein-modellerne udelukkende var baseret på historiske data og den hidtidige økonomiske politik (og struktur), som (muligvis) hørte fortiden til. De keynesianske modeller blev anklaget for at være tilpasset en bestemt historisk og politisk epoke og kunne derfor ikke antages at have generel gyldighed. Hvis den økonomiske politik blev lagt om, så ville bl.a. forventningerne til fremtiden ændres hos beslutningstagerne (dvs. husholdninger og virksomheder) og dermed også modelstrukturen.

Tavlen skulle med andre ord viskes ren, og det blev den i løbet af de næste årtier. En hel ny type makromodeller opbyggedes på et teoretisk fundament bestående af repræsentative husholdninger og virksomheder, der til forveksling lignede det ra-

14 Lawrence Klein, *An Introduction to Econometric Forecasting and Forecasting Models* (New York: Lexington Books, 1980).

15 Milton Friedman, "The Role of Monetary Policy", *American Economic Review* 58, nr. 1. (marst 1968): 1-17.

16 Robert Lucas, Jr. & Thomas Sargent, "After Keynesian Macroeconomics", i *After the Phillips Curve: Persistence of High Inflation and High Unemployment* (Boston, MA: Federal Reserve Bank of Boston, 1978).

tionelle økonomiske menneske (*rational economic man*) fra Walras-modellen. Dog med den yderligere tilføjelse, at han kender fremtiden med (statistisk) sikkerhed, kendetegnet ved løsningen til den generelle ligevægtsmodel. Det *super*-rationelle økonomiske menneske (*super-rational economic man*) kan således siges at være *clairvoyant* – han begår ikke systematisk fejl i forhold til fremtiden, der er fastlagt i modellens langtidsligevægt, fordi han antages at kende den! Begrundelsen for denne antagelse om rationel forventningsdannelse er, at det ville være irrationelt at handle anderledes, når fremtiden kendes. Hertil kommer, at den generelle ligevægt antages at ville blive realiseret; det sikrer antagelsen om perfekte og fuldt fleksible markeder. Den eneste forstyrrelse, der kan forekomme, er udefrakommende (model-eksogene) begivenheder som f.eks. coronakrisen eller indgriben fra politisk hold.

Denne ny-(neo)klassiske teori begrundes videnskabetoretisk af argumenter fra logisk positivisme. Heri fremhæves vigtigheden af, at videnskab opnås gennem en deduktiv teoridannelse, der baseres på nogle få i neoklassisk optik åbenbare (empiriske) sandheder: mikroøkonomisk rationalitet og det markedsøkonomiske systems efficiens og en derigennem automatisk fremdrift mod den generelle og dermed optimale ligevægt. En teori der inden for det neoklassiske paradigme er baseret på aksiomer så trivielle, at de end ikke behøver at blive gjort til genstand for en egentlig empirisk afprøvning.

Denne teoretiske idealmodel er det baggrundstæppe, som virkeligheden efterfølgende holdes op imod med sigte på at afdække årsager til afvigelser fra idealet, f.eks. politisk regulering af markedsøkonomien. Meget ny-(neo)klassisk forskning består således i at begrunde sådanne afvigelser mellem ideal og virkelighed med politik og/eller markedsfejl. Opgaven består dernæst i at udarbejde forslag til at afhjælpe disse barrierer for markedsøkonomien, således som f.eks. Velfærdskommissionens mange forslag til arbejdsmarkeds- og skattereformer blev begrundet. Alle forslag fra kommissionen var understøttet af beregninger af, hvor meget BNP og beskæftigelsen ville vokse, og de offentlige finanser forbedres, hvis velfærdsstaten blev reduceret og løndannelsen gjort mere fleksibel.¹⁷ I den af kommissionen benyttede generelle ligevægtsmodel, DREAM, kom det til udtryk gennem en antagelse

17 Velfærdskommissionen, *Fremtidens velfærd - vores valg* (2006). Kort resumé kan findes på <https://www.ft.dk/samling/20051/almindel/fiu/bilag/45/229220.pdf>.

om, at reducerede sociale ydelser og lavere skat ville øge udbuddet af arbejdskraft og dermed øge vækst og produktion til fordel for alle – med andre ord en mere ‘retfærdig ulighed’.¹⁸

Den samfundsøkonomiske udvikling igennem de seneste 15-20 år, hvor den økonomisk rådgivning og delvist den økonomiske politik har været baseret på prognoser udledt fra disse generelle ligevægtsmodeller, har dog ikke indfriet de forventninger om øget vækst og en markant reduktion af arbejdsløsheden, som blev forudsagt. Det gælder i stort set alle de vestlige lande. I Danmark tog det således fem år, før produktionen var tilbage på niveauet før finanskrisen, og arbejdsløsheden kom på intet tidspunkt under 150.000 personer. Adskillige lande i Sydeuropa har endnu ikke genvundet det tidligere produktionsniveau. En udvikling der unægtelig udfordrer den ny-(neo)klassiske tese om, at ‘udbud af arbejdskraft skaber sin egen efterspørgsel’, og samtidig sætter et stort spørgsmålstejn ved disse modellers evne til at prognosticere fremtiden – med andre ord: hvor rationelle er disse modeller?

PROGNOSEMODELLERS UDFORMNING OG IDEOLOGI GÅR OFTE HÅND I HÅND

Striden mellem de neoklassiske (siden neo-liberale) økonomer og Keynes (post-keynesianske makroøkonomer) om udviklingen af makroøkonomiske modeller på et videnskabeligt grundlag har således bølget i snart 100 år i det fagøkonomiske miljø. Omfattende økonomiske kriser har den tendens, at det dominerende markedsøkonomiske paradigme med en betydelig styrke kan udfordres empirisk, men også teoretisk hvis oppositionen er ‘kampklar’. Det interessante spørgsmål er derfor i disse krisesituationer, hvilke teorier og dermed modeller der efterfølgende bliver dominerende? Her har det vist sig at have betydning for teoriudviklingen bag de ‘nye’ fagøkonomiske modeller, hvilke politiske vinde der blev styrket af kriserne: socialdemokratismen i kølvandet på krisen i 1930’erne (og 2. verdenskrig), social-liberalismen efter inflations- og oliekrisen i 1970’erne, neoliberalismen efter Berlinmurens fald i 1989 og en (spirende) nationalisme i kølvandet på finans- og statsgældskrisen før og efter 2010.

¹⁸ Martin Ågerup, *Den retfærdige ulighed*, (København: Cepos, 2009).

Disse skiftende politiske vinde og manglende kriseforklaringer skaber mulighed for et genuint paradigmeskifte inden for det makroøkonomiske establishment, der efterfølgende afspejler sig i den (makro)økonomiske teoriudvikling og dermed også i udformningen af de makroøkonomiske modeller (omend med en vis forsinkelse). De 'nye' modeller vil ofte sigte mod at give en (bedre) forklaring på årsagen til og konsekvenserne af den just gennemlevede krise, navnlig hvis der også er sket et ryk i det politiske spektrum. Krisen i 1930'erne havde begge de her nævnte elementer: et markant skifte i den makroøkonomiske forståelse repræsenteret ved John Maynard Keynes og i den makroøkonomiske politik i USA repræsenteret ved Franklin D. Roosevelt. I de første årtier i efterkrigstiden lå 1930'ernes katastrofale arbejdsløshed stadig i klar erindring, hvilket fortsat placerede efterspørgslen efter arbejdskraft helt central i teori- og modelbygningen. Men 1970'ernes og 1980'ernes høje inflation i kombination med en tilbagevendende af arbejdsløshed udfordrede Keynes-modellen og velfærdsstatspolitikken.

Et nyt paradigmeskifte satte som nævnt ind blandt makroøkonomeerne inspireret af Margaret Thatcher og Ronald Reagans neoliberalisme. Nu blev der sat fokus på udbudsøkonomi til bekæmpelse af 'inflation' og 'betalingsbalanceuligevægt'. En politisk bølge, som blev forstærket af Berlinmurens fald, der blev tolket politisk og fagøkonomisk som den liberale markedøkonomis definitive triumf og indisputable overlegenhed med hensyn til at skabe vækst og velstand. Lærebøgerne blev skrevet om. Individuel optimering og et velfungerende markedssystem blev det nye paradigmatiske grundlag for makroøkonomisk teori og modellering. Herom kunne tilsyneladende ikke diskuteres – det politiske spørgsmål som fagøkonomeerne fokuserede på var, hvorledes implementeres den ønskede deregulering af de samfundsøkonomiske strukturer: arbejdsmarked, finansiel sektor, velfærdsstat (new public management) samt øget globalisering af handel og kapital. De samfundsøkonomiske modeller skulle 'omskoles', så de kunne understøtte den ideologisk formulerede økonomiske politik. Dette paradigmeskifte lykkedes ved at opdatere og tilpasse den næsten 100 år gamle neoklassiske markedøkonomiske teori, der i den keynesianske æra havde 'overvintret' i bl.a. Chicago. Den benævnte sig selv – ikke overraskende – 'New-Classical Economics' og indeholdt – heller ikke overraskende – en markant ændret vurdering af, hvilken rolle en interventionistisk økonomisk politik kan spille med hensyn til at stabilisere den samfundsøkonomiske udvikling. Den 'nye' makroøkonomiske teori og de dertil knyttede samfundsøkonomiske modeller

blev givet en struktur, der understøttede den ideologi, at efterspørgselsorienteret økonomisk politik destabiliserer den naturlige markedsligevægt. Det er kun struktur- og udbudsreformer, der kan forøge den økonomiske vækst (og velfærd) i form af national og international deregulering af vare-, tjeneste-, kapital- og arbejdsmarkederne. Disse 'omskolede' samfundsøkonomiske regnemodeller fik efterhånden en så enerådende status, at selv ikke et socialdemokratisk regeringsskifte ved udgangen af det 20. århundrede i bl.a. USA, Storbritannien, Tyskland og Sverige (og med en vis forsinkelse i Danmark, 2011-15) kunne ændre på de ny-klassiske modellers dominans.¹⁹ I EU-landene blev denne ideologiske cementering forstærket af Maastricht-traktaten (vedtaget i 1992), der forpligtede EU-landene til at tilpasse deres samfundsøkonomiske strukturer til de traktatfæstede krav om handelsliberalisering, arbejdskraftens og kapitalens frie bevægelighed, markedsliggørelse af den offentlige sektor, samt etablering af en monetær union. Politiske krav, som også var indeholdt i EU-traktaterne under betegnelsen 'de fire friheder', og som den nye generation af markedsøkonomer så som en væsentlig opgave at give faglig legitimitet som værende vækst- og velfærdsfremmende.²⁰

MEN PROGNOSEMODELLERNE UDFORDRES AF VIRKELIGHEDEN

Bank- og finanskrisen 2008-10 og statsgælds- og ØMU-krisen 2011-17 kom derfor helt bag på de neoliberale makroøkonomer: penge, banker og finansmarkeder var i deres model negligeret og blev blot betragtet som neutrale 'smøremidler', der sikrer, at realøkonomien kan fungere optimalt. Pengemængden skal styres, så undgås inflation, bankerne kanalisere indskud til de samfundsøkonomiske bedste (reale) investeringer og finansmarkederne sikrer, at pensionsopsparingen gives størst muligt afkast i ind- eller udland. Konklusioner, der blev udledt fra den neoliberale

19 Dette teorihistoriske forløb fra 1979 til i dag er glimrende beskrevet i Mark Blyth, *Austerity – The history of a dangerous idea* (Oxford: Basil Blackwell, 2013).

20 De universitetsøkonomer, der stillede sig skeptisk an over for de økonomiske fordele ved f.eks. dansk deltagelse i ØMU'en og opgivelsen af den danske krone som selvstændig valuta kunne i tilknytning til euro-afstemningen i 2000 tælles på en hånd. Så sent som i maj 2008, tre måneder før bankkrisen og den efterfølgende statsgælds- og ØMU-krise brød ud, konkluderede et hold EU-økonomer, at EU-landenes makroøkonomisk struktur var blevet mere stabil. Se L.G Cabanillas og E. Ruscher, "The Great Moderation in the Euro Area: What role have macroeconomic policies played?", *Economic Papers* 331, Directorate General Economic and Financial Affairs (juni 2008).

hypotese om effektive kapitalmarkeder (efficient capital market hypothesis).²¹ De ny-(neo)klassiske modeller havde derfor ikke finansielle aspekter indarbejdet – krisen kom helt og aldeles bag på det økonomiske establishment. Her var gode råd dyre (eller rettere fraværende). De økonomiske rådgivere blev meget spagfærdige i deres rådgivning. Politikerne måtte famle i blinde; for der var udbredt tvivl: skulle bankerne ifølge liberale markedsmæssige principper bare gå fallit? Efter investeringsbanken Lehman Brothers krak i september 2008 blev det ansueliggjort, at et sådant sammenbrud ville sætte væsentlige dele samfundsøkonomien i stå. Politikerne (og heller ikke samfundsøkonomerne) turde ikke efterleve princippet – ‘lad falde, hvad ikke kan stå’. I alle de industrialiserede lande blev der vedtaget store bankpakker uden den mindste kritik fra det økonomiske establishment – regnemodellerne baseret på markedsoekonomisk ligevægt var blevet suspenderede (dog kun midlertidigt).

Da først bankerne og andre store finansielle institutioner var blevet reddet i land af store statslige ‘bankpakker’ og kapitaltilførsel, meldte kritikken af den voksende statsgæld sig hurtigt fra det økonomiske establishment i EU-landene og fra EU-kommissionen. Kritikerne pegede bl.a. på, at der i EU-traktaten var indføjet en bestemmelse om, at den offentlige gæld ikke måtte overstige 60 pct. af BNP, og at budgetunderskuddet ikke måtte overstige 3 pct. af BNP. En overskridelse af disse arbitrært fastsatte grænser blev betragtet som brud på traktaten med henstilling i første omgang om besparelser, dog hurtigt fulgt op med et absolut krav om offentlige besparelser fra de Euro-lande, der var nødsaget til at låne i EU’s stabiliseringsfond.

Atter måtte der skrues på ligevægtsmodellerne, så den anbefalede sparepolitik kunne fremstå som vækstfremmende.²² Men afstanden mellem model og virkelighed blev mere og mere åbenbar. Det blev der reageret på i den nye amerikanske administration, der valgte at gå en delvis anden vej i den økonomiske politik og accepterede betydelige budgetunderskud i de efterfølgende år. Ligesom den amerikanske centralbank med professor Ben Bernanke, specialist i 1930’ernes krise, i spidsen foretog en kovending, idet pengepolitikken ikke længere skulle målrettes

21 Eugene F. Fama, “Efficient Capital Markets: A Review of Theory and Empirical Work”, *Journal of Finance* 25, nr. 2 (maj 1970): 383–417.

22 Se f.eks. Michael U. Bergman & Michael Hutchinson, “Expansionary Fiscal Contractions: Re-evaluating the Danish Case”, *International Economic Journal* 24, nr. 1 (2010): 71–93.

inflation(sbekæmpelse), men derimod lavrentepolitik. En politik som de ny-(neo) klassiske økonomer valgte nedsættende at kalde en 'ukonventionel' pengepolitik. Bernanke benyttede netop ikke en avanceret regnemodel, men derimod erfaringen fra 1930'erne, da han skulle begrunde den ændrede pengepolitik.²³ Når arbejdsløsheden er høj, så er det mangel på efterspørgsel, som er hovedproblemet. Hvordan styrkes efterspørgslen? Det kan ske gennem en lavere rente. Hvordan sikres lav rente/nul-rente? Ved at øge pengemængden – med klar reference til Keynes. Er budgetunderskud et problem? Ikke når den private sektor har et overskud af opsparing, der ikke bliver investeret aktivt (dvs. i ny real kapital). Finansmarkederne kan åbenbart ikke sikre, at opsparing bliver investeret aktivt, når fremtiden er usikker. Her er en mulig løsning et fortsat offentligt budgetunderskud, hvis arbejdsløsheden skal reduceres. Denne mulighed indgår blot ikke i de neoklassiske regnemodeller, hvor arbejdsløshed forsvinder af sig selv, og hvor det offentlige budget skal balance for ikke at blokere for den private sektors ekspansion.

DANSKE MAKROMODELLER – KORT FORTALT

Der har i efterkrigstiden, som beskrevet ovenfor, været to afgørende forskellige modeltraditioner inden for makroøkonomisk teori, der har afløst hinanden, og som også har karakteriseret det danske modelmiljø.

Men det danske modelarbejde kom, målt med en international alen, ret sent i gang. Det er der flere årsager til, hvoraf her skal nævnes to. For det første var arbejdet med at udarbejde danske nationalregnskabstal først kommet i gang efter krigen. Sammenhængende tidsserier for de væsentligste makroøkonomiske variable gik ikke længere tilbage end 1953. Det betød, at den statistiske (regressions)analyse, der blev indledt i slutningen af 1960'erne havde meget få frihedsgrader og derfor gav upræcise resultater. Det ændrede sig med ansættelsen af Erling Jørgensen som kontorchef i et nyoprettet 'analyse og prognosekontor' i Danmarks Statistik i 1969. Han ønskede at opbygge et modelmiljø i samarbejde med universitetet. For det andet havde der ikke i de danske universitetsmiljø været interesse for at arbejde med

²³ Cullen Roche, "Ben Bernanke Explains that QE is not Inflationary, Just an Asset Swap", *Pragmatic Capitalism*, 11. juni 2016.

økonometri.²⁴ Både på Økonomisk Institut i København, i Det økonomiske Råds sekretariat og sågar i Danmarks Nationalbank blev der i de følgende år ansat yngre forskere, der havde været på studieophold i USA hos bl.a. Lawrence Klein, Franco Modigliani og Robert Solow og i Oslo hos Ragnar Frisch og Leif Johansen.

Ikke mindst blev kontakten til Lawrence Klein af betydning. Det blev organiseret i begyndelsen af 1970'erne, at Klein fik et længere ophold ved Økonomisk Institut, hvilket bidrog til at løfte modelarbejdet. Ikke mindst da det blev sikret, at den danske model (ADAM) kunne blive en del af Kleins internationale project LINK, der sigtede mod at opbygge en verdensmodel.²⁵ Det danske modelarbejde blev således indledt omkring 1970 i hhv. Danmarks Statistik og Det Økonomiske Råds sekretariat med opbygning af de keynesianske modeller med betegnelserne ADAM og SMEC. Begge modeller skulle primært anvendes ved udarbejdelsen af betingede prognoser for den makroøkonomiske udvikling et til tre år ud i fremtiden og til kvantificering af kortsigtede effekter af den økonomiske politik. Modellernes udformning var i høj grad baseret på keynesianske analyser af den historiske udvikling. Netop fordi sigtet med disse modeller var korte fremskrivninger, primært til brug ved de årlige finanslovsforhandlinger, var det efterspørgselskomponenterne, som modellerne fokuserede på. Udbudssiden var mere rudimentært beskrevet.

Disse to modeller, der havde mange fælles træk, var dominerende frem til slutningen af 1980'erne, men de var som nævnt begge kortsigts-modeller, der ikke i deres konstruktion kunne belyse mere grundlæggende strukturændringer, idet der i modellerne kun var en begrænset strukturtilpasning af selv vedvarende uligevægte og arbejdsløshed. Blev der undtagelsesvist foretaget beregninger, der rakte 5-10 år ud i fremtiden, var der en tendens til at modellen 'kørte af sporet', forstået som at de beregnede resultater mildt sagt ikke så sandsynlige ud baseret på hidtidige erfaringer.

Med regeringsskiftet i 1982 og med inspiration fra bl.a. Storbritannien og USA begyndte finansministeriet at efterspørge en model, der var designet til at gennemføre mere langfristede udbudsanalyser, der kunne bruges til at belyse effekten af

24 Også her kom året 1968 til at spille en rolle bl.a. ved at professorvæddet (delvist) brudt. Yngre lektorer fik noget at skulle have sagt, bl.a. den kun 30-årige nyudnævnte lektor Ellen Andersen.

25 Se Lawrence Klein, *An Introduction to Econometric Forecasting and Forecasting Models* (New York: Lexiton Books, 1980).

bl.a. strukturreformer på arbejdsmarkedet og af pensions- og skattereformerne op gennem 1980'erne og 1990'erne.

Strukturen i ADAM blev derfor løbende tilpasset, så den ikke vedblev med at køre af sporet ved en længere fremskrivning af dansk økonomi. Den blev som en konsekvens af dette krav omformet af økonomerne i Danmarks Statistik, så den ved længere fremskrivninger (prognoser?) fulgte et på forhånd fastlagt udviklingsforløb, hvor bl.a. fuld (strukturel) beskæftigelse indgik. Det har betydning især ved længere fremskrivninger. Hvis modellen bliver slået ud af kurs af en eksogen begivenhed som f.eks. finanskrisen, så vil den ændrede struktur sikre, at modellen af sig selv vender tilbage til det af økonomerne fastlagte hovedspor. ADAM-modellen fik herved klart en ny-(neo)klassisk struktur – den blev gjort selvjusterende (*self-adjusting*). Det betød, at effekten af stød til efterspørgslen f.eks. i form af *demand management*-politik, en ekspansiv finanspolitik, kun vil have en midlertidig effekt på beskæftigelsen – men derimod en varig forøgelse af statsgælden.

Som en konsekvens af den generelle ligevægtsteoris stigende dominans på universiteterne og i de internationale institutioner som bl.a. OECD, IMF og EU-kommissionen blev der i 1990'erne påbegyndt et egentligt arbejde med at opbygge en generel ligevægtsmodel fra grunden. Denne model fik navnet DREAM, et akronym for Danish Rational Economic Agent Model, der netop angiver det teoretiske fundament baseret på mikroøkonomiske antagelser i form af såkaldt rationelle agenter, hvor 'rationalitet' er en sammenfattende betegnelse for en stribe restriktive forudsætninger om 'agenternes' adfærd: individuel nytte- og profitmaksimering, sikker viden om fremtiden og antagelse om fuld pris- og lønflexibilitet. Disse antagelser bidrager til, at modellen altid vender tilbage til hovedsporet i form af fuld realøkonomisk tilpasning til den generelle markedsligevægt. Adfærdsrelationerne er ikke, som i ADAM-modellen, forankret i grundige økonometriske analyser af fortiden. Adfærds ligningernes form og parameterverdier er i højere grad teoretisk bestemt (kalibrerede) og kan derfor lettere tilpasses nye teoretiske antagelser eller politiske hensyn. Det gør sig navnlig gældende vedrørende, hvordan arbejdsudbuddet bestemmes af ændringer i bl.a. dagpenge, pensionsalder og skattesatser. Her er de benyttede parameterverdier sjældent statistisk signifikante og i praksis stærkt varierende fra persongruppe til persongruppe mht. køn, alder og indkomst.

I 2003 fik den af VK-regeringen nedsatte Velfærdskommission en betydelig bevilling til at fortsætte og videreudvikle DREAM-modellen. Beregningsarbejdet bag

de ønskede 'velfærdsreformer'²⁶ i kommissionen og efterfølgende i Finansministeriet blev således helt overvejende baseret på DREAM-modellen, der benytter et gennemsnit på fem år som tidsenhed. Efterfølgende har der fundet en form for parallelløb sted mellem de to modeller, idet ADAM-modellens langsigtede 'egenskaber' blev afstemt, så de var sammenfaldende med DREAM.²⁷ Der kan muligvis forekomme en vis forsinkelse; men som det stedse har lydt fra bl.a. det danske finansministerium efter finanskrisen: 'Opsvinget kommer til næste år'. Det gør det nemlig i regnemodellen; for sådan er den konstrueret i fuld overensstemmelse med neoliberal ideologi.²⁸

KONKLUSION: EKSPERTERS OG PROGNOSEMODELLERS BEGRÆNSNING²⁹

Karakteristisk for de benyttede modeller har således været, at krisene altid er kommet bag på modellerne. Jeg erindrer kun en markant undtagelse helt tilbage i 1973-74, hvor oliekrisen ramte dansk økonomi ret kontant. Her forudsagde Det økonomiske Råd ved brug af SMEC-modellen, som de absolut eneste, at BNP ville falde i 1974 – for første gang i efterkrigstiden! Det gav SMEC en forrygende start og anerkendelse, som det dog sidenhen har været vanskeligt at fastholde.

Op til krisen i 2008-9, hvor dansk økonomi helt åbenbart kørte i et højt gear, lød rådet fra Finansministeriet (og Det Økonomiske Råd): 'ro på (i den økonomiske politik) – økonomien vil foretage en blød landing'. Sådan gik det ikke i 2008-9. Men

26 Jeg tillader mig at sætte 'velfærdsreformer' i gåseøjne, idet der sandt at sige ikke var megen velfærd knyttet til de reformer, der primært sigtede mod at reducere de arbejdsmarkedsrelaterede sociale ydelser, fjerne efterlønnen, hæve pensionsalderen og reducere og udjævne indkomstskatten. Det skete med den eneste sikre konsekvens, at uligheden ville øges. En konklusion hvorom der hersker stort set konsensus, hvilket måske forklarer, hvorfor det ikke dengang blev nævneværdigt diskuteret – eller måske snarere fordi der langt ind i det dominerende økonommiljø var en opfattelse af, at der blot var tale om en mere 'retfærdig ulighed', som det blev formuleret af Cepos-direktøren Martin Ågerup, jf. Martin Ågerup, *Den retfærdige ulighed* (København: Cepos, 2009).

27 DREAM-gruppen, *Ændringer i erhvervsdeltagelsen siden årtusindeskiftet*, arbejdsrapport 2019:4 (2019).

28 I dag er DREAM placeret i en selvstændig administrativ enhed med en bestyrelse sammensat af repræsentanter fra universiteterne, finansministeriet og Nationalbanken dog primært finansieret af en bevilling på finansloven. Desuden er der indgået aftale med De Økonomiske Råd om brug af DREAM til mere langsigtede fremskrivninger af dansk økonomi.

29 Dette afsnit bygger delvis på Jesper Jespersen, "Når finansministeriets model får magten", *Økonomi og Politik* 88, nr.3 (2015): 41-50.

da de værste bankkriser var overvundet blev Finansministeriets model atter bragt i anvendelse, og så lød meldingen fra finansministeriet atter: 'ro på – opsvinget kommer til næste år'. Det gjorde det mildt sagt heller ikke, da dansk BNP først fem år senere var tilbage på niveauet fra 2007. Professor Jesper Rangvid har beregnet, at BNP i hvert af årene siden 2008 har ligget ca. 10 pct. under det i 2007 prognosticerede (mulige) BNP.³⁰ Det betyder, at finanskrisen og den efterfølgende økonomiske politik samlet set har kostet den danske samfundsøkonomi mere end 2.000 mia. kr. – og uden udsigt til at tabet på noget tidspunkt genvindes, snarere tværtimod.

Så blev dansk økonomi ramt af coronakrisen. Atter var gode modelbaserede råd fraværende. En stribe hjælpepakker blev på ren ad-hoc basis skruet sammen kun understøttet af beregninger, der billedligt talt blev gennemført på bagsiden af en A4-kuvert (ligesom i gamle dage). Men nu da det ser ud til, at krisen ikke længere forværres, er Finansministeriets model atter taget i brug. Dansk økonomi vil – ifølge modellen – være tilbage på hovedsporet i 2022, hvorfor der ligefrem anbefales en stramning af finanspolitikken, så den midlertidige suspension af Budgetloven kan bringes til ophør.

Om brugen af de hidtidige prognosemodeller i lyset af erfaringerne fra hhv. finans-, statsgæld og senest coronakrisen vil blive ændret, er det svært at spå om. Men de politiske vinde er ved at vende væk fra den neoliberale markedsideologi, ikke kun i Danmark, men også i USA og EU, ligesom de internationale institutioner allerede er i gang med at revurdere deres anbefalede økonomiske politik efter finans- og navnlig statsgældskrisen.³¹

Finanskriserne har i kombination med coronakrisen tilsammen slået et vindue op, der minder om hhv. 1933 og 1979. Den i 2019 tiltrådte regering blev valgt på et program, der sigter mod at ændre den fordelings- og klimamæssige dagsorden. Her har de hidtil benyttede modeller fejlet: væksten har været svag, uligheden steget og miljø og klima forværret både nationalt og internationalt. Det har slidt på de hidtidige modellers troværdighed. Det ligger derfor i kortene, at der, som en konsekvens

30 Claus Iversen og Kristoffer Brahm, "Hver dansker har mistet 350.000 kr. på finanskrisen – og tabet vokser fortsat", *Finans.dk*, 9. juli 2017.

31 Se eksempelvis Jonathan David Ostry, Andrew Berg og Charalambos G. Tsangarides, "Redistribution, Inequality, and Growth" (Den International Valutafond, 2017), hvori det blev påvist, at en omfordelende politik ikke behøver at hæmme BNP-væksten, tværtimod.

af de eksisterende modellers åbenbare mangler og af de ændrede politiske vinde, vil komme et opbrud. Men hvornår og hvordan tør jeg ikke spå, da det politiske establishment er splittet mellem en national velfærds- (rød) og international (grøn) klimadagsorden.

Dog, belært af adskillige års arbejde med makromodeller både i Danmarks Statistik og siden i Det Økonomiske Råds sekretariat hælder jeg måske snarere til det synspunkt, at prognosemodellernes troværdighed er blevet så nedslidt, at der i stigende grad vil blive lyttet til de advarsler om deres begrænsede anvendelighed, som bl.a. makroøkonomiens *grand old man*, John Maynard Keynes, har fremført (jf. det indledende citat), og som dansk makroøkonometri *grand old lady*, Ellen Andersen, i en moden alder har tilsluttet sig:

Modelerne siger det, der bliver puttet ind i den. Svaret er ikke noget, der kommer ud af den, det er noget, der kommer ind i den. Og det er ikke inde i ADAM. Det kommer fra Finansministeriet.³²

BIBLIOGRAFI

- Andersen, Ellen. *En model for Danmark 1949-1965*. Studie nr. 20. København: Akademisk Forlag, 1975.
- . *Træk af makroøkonomiske modellers historie og udvikling*. Studie nr. 21. København: Akademisk Forlag, 1975.
- . "Modeludviklingen i Danmark". I *Model og virkelighed – Træk af debatten om de økonomiske modeller*. Redigeret af Jesper Jespersen. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 1991.
- Bergman, Michael og Michael Hutchinson. "Expansionary Fiscal Contractions: Re-evaluating the Danish Case." *International Economic Journal* 24, nr.1 (2010): 71–93. <https://doi.org/10.1080/10168731003589857>
- Christensen, Kristine Dons. "Regnemodellernes moder advarer mod at stole for meget på den model, hun selv har skabt". *Zetland*, 27. februar 2017. <https://www.zetland.dk/historie/sop1q0Ak-mejv9Djz-7b521>.

³² Kristine Dons Christensen, "Regnemodellernes moder advarer mod at stole for meget på den model, hun selv har skabt", *Zetland*, 27. februar 2017.

- DREAM-gruppen. *Ændringer i erhvervsdeltagelsen siden årtusindeskiftet*. Arbejdsrapport 2019:4. 2019.
- Fama, Eugene F. "Efficient Capital Markets: A Review of Theory and Empirical Work." *Journal of Finance* 25, nr. 2 (1970): 383–417. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6261.1970.tb00518.x>
- Friedman, Milton. "The Methodology of Positive Economics." *I Essays in Positive Economics*. Chicago: Chicago University Press, 1966.
- . "The Role of Monetary Policy." *American Economic Review* 58, nr. 1 (1968): 1-17.
- Iversen, Claus og Kristoffer Brahm. "Hver dansker har mistet 350.000 kr. på finanskrisen – og tabet vokser fortsat", *Finans.dk*, 9. juli 2017. <https://finans.dk/finans2/ECE9655598/hver-dansker-har-mistet-350000-kr-paa-finanskrisen-og-tabet-vokser-fortsat>.
- Jespersen, Jesper (red.). *Model og virkelighed – Træk af debatten om de økonomiske modeller*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 1991.
- . *Makroøkonomisk Metodologi – I et samfundsvidenskabeligt perspektiv*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 2007.
- . "Når finansministeriets model får magten." *Økonomi og Politik* 88, nr.3 (2015): 41-50.
- . "Neoliberalismen som dominerende makroøkonomisk diskurs." *Slagmark* 74 (december 2016): 139-158.
- Kestler, Amalie, Lise Schou Norgaard og Per Michael Jespersen. "Corydon: 'Jeg tror på konkurrencestaten.'" *Politiken*, 24. august, 2013. <https://politiken.dk/debat/art5501140/Corydon-%C2%BBJeg-tror-p%C3%A5-konkurrencestaten%C2%AB>
- Keynes, John M. *The General Theory and After: Defence and Development*. Collected Writings of John Maynard Keynes, bind XIV, redigeret af D. Moggridge. London: Macmillan, 1973.
- . *The General Theory of Employment, Interest and Money*. Collected Writings of John Maynard Keynes, bind VII, redigeret af D. Moggridge. London: Macmillan, 1936.
- Klein, Lawrence. *An Introduction to Econometric Forecasting and Forecasting Models*. New York: Lexiton Books, 1980.
- Kærgård, Niels. "Ellen Andersen 1. marts 1937-19. april 2018." *Nationaløkonomisk Tidsskrift* 2 (2020): 1-15.
- Lucas, Robert E, Jr. og Thomas Sargent. "After Keynesian Macroeconomics". I *After the Phillips Curve: Persistence of High Inflation and High Unemployment*. Boston, MA: Federal Reserve Bank of Boston, 1978.
- Lucas, Robert E., Jr. *Models of Business Cycles*. Oxford: Basil Blackwell, 1987.
- Maas, Harro. *Economic Methodology: A historical introduction*. London: Routledge, 2014. <https://doi.org/10.4324/9780203797679>

- Mirowski, Phillip. *More Heat than Light: Economics as Social Physics, Physics as Nature's Economics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1989. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511559990>
- Morgan, Mary S. *The World in the Model: How Economists Work and Think*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139026185>
- Ostry, Jonathan David, Andrew Berg og Charalambos G. Tsangarides. "Redistribution, Inequality, and Growth". Den Internationale Valutafond, 2017.
- Pedersen, Ove. K.. *Konkurrencestaten*. København: Hans Reitzels Forlag, 2011.
- Popper, Karl. R.. *All Life is Problem Solving*. London: Routledge, 1999.
- Roche, Cullen. "Ben Bernanke Explains that QE is not Inflationary, Just an Asset Swap", *Pragmatic Capitalism*, 11. juni 2016. <https://www.pragcap.com/ben-bernanke-explains-fed-qe/>.
- Stahl, Rune M. *Economic Theory, Politics and the State in the Neoliberal Epoch*. Ph.d.-afhandling, Københavns Universitet, 2018.
- Ågerup, M.. *Den retfærdige ulighed*. København: Cepos, 2009.

